

רוחץ פיו מותר אפילו טפי מרביעית הוא בתשובת תרומה"ד ח"א סימן קנח].

שו"ר שהמג"א (בסק"ו) עמד על קושיא זו, וז"ל: "צ"ע דזה לקוח מדברי תרומה"ד דס"ל דבכל ת"צ אסור לטעום, אבל הרב הבית יוסף שפסק לעיל דוקא ביוהכ"פ וט"ב אסור טעימה, א"כ למה כתב הכא לא כשר כו'. וצריך לומר דמיירי ביתר מרביעית". ועיי"ש במחצה"ש שמבאר דמכיון דבדר"כ רחיצת פיו הוא ביותר מרביעית מים לכך סתם המחבר וכתב דרחיצת פיו לא כשר למעבד הכי בת"צ, אע"ג דביוהכ"פ ות"ב גם בפחות מרביעית אסור, עיי"ש].

אמנם לכאורה תמוה טובא מדוע המשנ"ב סותם ולא מזכיר ד"ז כלל ולא מבאר כלל דמש"כ המחבר בס"ג דלא כשר לרחוץ פיו בכל תענית צבור, הוא רק ביותר מרביעית. ומה הפשט בזה. וגם בסימן ד סק"ט סותם המשנ"ב וכותב "גם טוב להדיח פיו ובתענית צבור לא ידיח", ולא חילק דרק ביותר מרביעית מים לא ידיח פיו. ולכאורה לפ"מ דסותם המשנ"ב שוב משמע דהמחבר בס"ג מיירי אפילו על פחות מרביעית, וא"כ לדידיה שוב צ"ע קושיית המג"א, דהמחבר כאן בס"ג סותר למש"כ לעיל בס"א, וצ"ב היאך פירש המשנ"ב את כוונת המחבר. ושאלתי ד"ז למרן שליט"א, וכתב לי: "כנראה שחושש דע"י הרחיצה נבלע קצת".

(ד) שאלתי מקמיה מרן שליט"א: נכון אני מה הדין בתענית בכורים בערב פסח לגבי טעימת מאכל באופן שפולט אח"כ את המאכל. האם דינו כיוהכ"פ ות"ב דאסור לטעום אפילו פחות מרביעית לכו"ע, ואפילו

אכילה ושתיה והא ליכא אפילו בטפי מרביעית כיון שחזר ופולט. וצ"ב טובא. [ומש"כ הקרבן נתנאל על הרא"ש בפ"ק דמסכת תענית סימן טו אות כ: "ויתר מרביעית אי אפשר דלא בלע מידי", תמוה, דלהדיא מפורש ברא"ש בברכות כאן ובתוספותיו כאן דהטעם הוא משום דטפי מרביעית חשיבא הנאה לעינן תענית]. ושאלתי ד"ז למרן שליט"א, וכתב לי: "אפי' פולט נהנה קצת וברביעית אסור".

(ג) ועוד צ"ע טובא, מה הפשט בדברי המחבר בשו"ע או"ח סימן תקסז שכתב בס"א: השרוי בתענית יכול לטעום כדי רביעית ובלבד שיפלוט, וביום הכפורים ובתשעה באב אסור". והטעם מבואר בפוסקים דבהנהו אי אפשר לומר שלא קיבל עליה דלאו בקבלתו תליא. והרמ"א כתב דיש מחמירין בכל תענית ציבור, והכי נוהגין. והיינו בארבעת הצומות הכתובים דבהם נמי אין צריך קבלה [ולאפוקי בשאר תעניות צבור דבעי קבלה, כ"כ בשעה"צ שם סק"ד בשם הגר"א והא"ר]. ואילו להלן בסעיף ג כתב המחבר: "מי שדרכו לרחוץ פיו בשחרית, בתענית צבור לא כשר למעבד הכי, אבל בתענית יחיד שרי כיון שפולט ואפילו יש במים שרוחץ יותר מרביעית", ומשמע מלשונו דזהו בכל תענית ציבור, ולא דוקא ביוהכ"פ ובת"ב, וזה סותר למש"כ בסעיף א. ובפרט דרחיצת פיו קיל טפי מטעימה, שהרי לגבי טעימה כתב בס"א דבשאר תעניות [חוץ מיוהכ"פ ות"ב] מותר לטעום רק עד כדי רביעית, ואילו לגבי רחיצת פיו פסק בס"ג דבתענית יחיד שרי אפילו ביותר מכדי רביעית [ומקור ד"ז דמה שאמרו בגמרא ברכות שם דעד כמה עד רביעית. זהו רק לגבי טועם, אבל לגבי

דסובר כדעת התוספות דמכיון שתעניות אלו אינן צריכות קבלה, לא שייך לומר דהנאה לא קביל עליה. ולפי"ז תענית בכורים בער"פ הרי לא תליא ברצון [כמו שאר תעניות הכתובים], הרי לכאורה גם לפי דעת המחבר, דינו כיוהכ"פ ות"ב. וכמו"כ לגבי רחיצת פיו במים יהא הדין כמו בתעניות צבור הכתובים דאסור ביותר מרביעית, וכמבואר שם במחבר בס"ג ובמג"א שם סק"ו, ולפמש"כ מרן שליט"א (לעיל באות ג) אסור אפילו בפחות מרביעית.

אולם הביאור הלכה שם מביא דהאשכול כתב טעם אחר בדעת הראשונים דס"ל [כדעת המחבר] דרק ביוהכ"פ ות"ב אסור לטעום, וז"ל הבה"ל: "ובאשכול ראיתי שהעתיק את דברי הר"י אברצלוני שממנו נובע הדין לאסור הטעימה ביוהכ"פ ות"ב, דהטעם דקיי"ל אסור להושיט ידו למים באלו וכל הנאה אסורה, עכ"ל. וכוונתו כמו לענין רחיצה לאו רחיצה ממש אסרו אלא אפילו הושטת יד למים, הוא הדין לענין אכילה, לאו אכילה ממש דוקא אלא הוא הדין כל הנאה של אכילה, ולטעם זה פשוט דוקא ביוהכ"פ ות"ב אסור", ולפי סברא זו לכאורה עולה, דבתענית בכורים בער"פ יהא מותר לפי"ד המחבר בין בטעימה פחות מרביעית ובין ברחיצת פיו במים אפילו ביותר מרביעית, ואילו לפי"ד הרמ"א יהא אסור, מכיון דאינו צריך קבלה ולא תליא בקבלתו.

ה) וכמו כל צדדי הספק הנ"ל לגבי תענית בכורים בער"פ, יש להסתפק גם לגבי מה שכתב בשו"ע או"ח (סימן תקפא ס"ב) דנוהגים להתענות בערב ראש השנה, שהרי גם התענית בערב ר"ה אין צריך קבלה

לדעת המחבר בשו"ע שם בס"א, או דדינו כמו שאר הצומות הכתובים, דבזה נחלקו שם המחבר והרמ"א, והרמ"א פסק דנוהגים להחמיר בכל שאר הצומות הכתובים. או דדינו כמו תענית - יחיד שצריך קבלה, דלכו"ע מותר לטעום עד רביעית. וכמו"כ מה הדין לגבי רחיצת פיו במים, דאם דינו כתענית יחיד מותר אפילו ביותר מרביעית כמש"כ המחבר בס"ג, אבל אם דינו כתענית ציבור אסור ביותר מרביעית לכו"ע ואפילו לדעת המחבר, וכמש"כ המג"א שם בסק"ו, ועד רביעית תליא בפלוגתת המחבר והרמ"א. ולפמש"כ לי מרן שליט"א בתשובה (לעיל באות ג) גם המחבר סובר דאסור ואפילו בפחות מרביעית דיש לחשוש דע"י הרחיצה יבלע קצת.

ומצד הסברא חשבתי דאין שום צד לומר דדין תענית בכורים בער"פ חשיב כתענית יחיד לענין זה דטעימה ורחיצת פיו במים, שהרי כל הקולא בתענית יחיד לענין זה הוא דמכיון דתליא בקבלתו, אמרינן דלא קביל עליה אלא אכילה ושתיה, ולא הנאה, ובתענית בכורים בער"פ מכיון שאין צריך קבלה הרי שוב אין שום סברא לומר דיהא דינו לגבי זה כתענית יחיד. ולכאורה כל מה שיש להסתפק בזה הוא רק אם דינו כיוהכ"פ ות"ב או כארבעת הצומות הכתובים.

והנה סברת המחבר שמקיל לגבי שאר הצומות הכתובים, כתב הבה"ל שם (בס"א בד"ה וביוהכ"כ) בשם הב"י שהעתיק מתשובת הריב"ש בסימן רפז, דהוא משום דאין חיובן גדול כל כך, וברצון תליא, והרמ"א שמחמיר דגם בשאר הצומות אסור לטעום אפילו פחות מרביעית, הוא משום,

על התענית בערב ר"ה, ודלא כהמשנ"ב
[ואולי בזמנו ז"ל נהגו כמעט כולם
להתענות], ולפי"ז יהא דינו כתענית יחיד
דמותר לכו"ע טעימה עד רביעית ורחיצת
פיו במים אפילו ביותר מכדי רביעית, ויורנו
רבינו מרן שליט"א מה הדין בזה בין לגבי
תענית בכורים בער"פ ובין לגבי תענית ערב
ראש השנה, וכתב לי מרן שליט"א: ראוי
להחמיר.

כמש"כ המשנ"ב שם (בסקט"ז). אולם
הסברא שכתבנו לגבי תענית בכורים בער"פ
דלא תליא ברצון, מסתבר דלא שייך לגבי
תענית ערב ר"ה, דפשוט דאינו אלא מנהג
ואינו חיוב כלל, ומסתבר דזה טפי מתענית
בכורים בער"פ.

אמנם פ"א אמר לי מרן שליט"א חידוש
גדול, דכיום דלא כולם נוהגים
להתענות בערב ר"ה, במילא שוב צריך קבלה

סימן ו

שאלות ותשובות ממרן שליט"א

בדיני והלכות צדקה, ומתנות לאביונים דפורים

תוכן הענינים

- (א) בענין אם בזמן חז"ל היה מגבית מעות פורים לפני יום הפורים, ומתנות לאביונים ביום הפורים עצמו. סימן א
- (ב) בענין נתן מתנות לאביונים לגוי מפני דרכי שלום. סימן ב
- (ג) בענין נתן מתנות לאביונים לעשיר שרימהו שהוא עני. סימן ג-ד
- (ד) כשנותן לגבאי- צדקה שאוספים עבור כמה אביונים, שטר אחד או מטבע אחת. סימן ה
- (ה) אם יוצא מתנות לאביונים ומשלוח מנות כשנותן מוקף לפרוז או פרוז למוקף. סימן ו-ז-ח
- (ו) מהו הגדר של "אביונים" לגבי מצות מתל"א בפורים. סימן ט-י-יא-יב-יג-יד
- (ז) האם מותר לתת מתל"א להוריו שהם אביונים. סימן טו
- (ח) דין אשה נשואה לגבי מתנות לאביונים ומשלוח מנות. סימן טז-יז-יח-יט-כ-כא
- (ט) נותן לאשתו או בנו מעות לקיים מתל"א אם חייבים להפריש מזה מעשר כספים. סימן כב